

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

S. Francisci Xaverii E Societate Iesv Indiarvm Apostoli Novarvm Epistolarvm Libri Septem

Francisco <de Javier>

Romæ, 1667

Epistola II. Ioanni III. Regi Lvsitaniæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46129](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46129)

incusent habentes ; cari cultique omnibus,
 universos vicissim amore ac veneratione
 suavissimè complexi ; cunctis abundantes,
 non dicam quibus egent , sed quæ deside-
 rare ad consummatam gloriam gaudium-
 que possunt , sine ullo ullius sensu , appul-
 su , aut metu , mali ; beatissimâ contra Bo-
 norum omnis generis omnium copiâ & tam
 profusè abundante , ut vota excedens , etiam
 in saeculorum interminabilium usam suffi-
 ciat ; & tam certâ tamque tutò custoditâ ,
 ut timeri periculum nullum unquam possit
 ejus vel intervertendæ vel minuendæ . Hoc
 intellexit Sanctus Matthias quando dixit :
Credo Vitam aeternam .

EPISTOLA II.

IOANNI III. REGI

LVSITANIÆ .

Domine . De Rebus Religionem & Dei
 Domini Nostri cultum atque obse-
 quium spectantibus in his Oris Malacæ &

P 4

Mq-

Molucci, confido Maiestatem Tuam ad minutum distinctè cognituram ex literis quas scribo ad Societatem in Europam; cum quibus sunt etiam rescripta ad literas huc ad nos datas à Te, Domine, quem habemus & agnoscimus præcipuum & verum Protectorem universæ Societatis IESV; amore ac beneficijs cumulatè talis nominis officium explentem. De statu Religionis ac Christianitatis Indiæ, Pij ac Religiosi Viri qui isthinc ad Vos, studio promovendi Divini obsequij, se conferunt, Tuam Maiestatem plenissimè docebunt. Præterea Pater Frater Ioannes de Villa-comdea fidelis Dei Minister, & multâ præditus experientiâ rerum quæ geruntur in Insulâ Cèllano, de illis scribit quæ ad exonerandam conscientiam, tam ejus, quam Tuæ Maiestatis, significare ipsum & Te cognoscere, vtriusque interest. Ea ille fusè clarèque, ac summâ fide differit, partim in Epistolâ inscriptâ Tuæ Maiestati, partim in Actis ac Commentarijs simul missis: quæ mihi omnia communicavit. quare dignam rem suâ cæterâ sapientiâ fecerit Maiestas Tua; si tam fidâ notitiâ rectè utens, quamprimum ea iusseris quæ ad defungendum

dum tuo hac in parte munere ac officio,
 necessario decernenda videbuntur. Deni-
 que, Fratres quoque meos à Societate, existi-
 mo & ipsos scribere ad Maiestatem Tuam;
 redderéque singillatim ac minutè rationem
 Christianitatum Comorinensis, Goanæ, &
 aliarum quæ per hos Indiae Tractus aut
 jam conditæ sunt, aut quotidie condan-
 tur augetur-ve. Quod ad me privatim,
 attinet, multum ac sæpe cogitavi, deli-
 beravique cum animo meo, ecquid expo-
 nerem per literas Maiestati Tuæ quod mi-
 hi circumspicienti quæ hæc sunt, & atten-
 tissimè cuncta reputanti, faciendum vide-
 retur ad latè disseminandam in his Terris,
 & firmiter stabiliendam Nostram Sanctam
 Fidem. Hinc quidem impellebat ut ag-
 gredere, studium obsequendi Deo & ejus
 promovendæ gloriæ: deterrebat aliunde
 ne auderem, quòd desperarem exiturum
 inde operæpretium. neque enim in re,
 unquam conferenda confidebam quæ pro-
 posuisssem. Atqui tacere salvo officio haud
 mihi videbar posse; utique cum appare-
 ret, non sine certo consilio concessum mi-
 hi Divinitus, ut hos penitus animo sensus
 conciperem. Nec comminisci poteram
 veri.

verifimilius quidquam cur Deus ista mihi
 aperire voluisset, nisi ut à me indicaren-
 tur Maieftati Tuæ: & tamen rursus vere-
 bar, ne si quod me angit exponerem, hæc
 mea Epistola forte in horâ mortis ac-
 cusaret apud Deum Maieftatem Tuam, ag-
 gravaretque conditionem ac periculum il-
 lius Iudicij supremi, demendâ Tibi excu-
 satione ignorantia. Credat mihi quaeso
 Maieftas Tua, id me non mediocriter an-
 gebat. quippe cum mihi essem intimè con-
 scius, nihil me spectare aut cupere hic
 aliud, nisi laboribus me conficere, & vi-
 tam ipsam profundere in salute Animarum
 per hos Indiae Tractûs procurandâ, ut sic
 detraherem quantum possem de orere of-
 ficij incumbentis Tibi; & defungendâ par-
 te commendati Curæ Tuæ muneris, expe-
 direm rationes Conscientiæ Maieftatis Tuæ;
 securioremque Te in Iudicij extremi terri-
 bili aleâ præstarem. quod ut tuâ causâ
 velim, & quavis contentione ac ærumnâ
 meâ bene putem emptum, meretur ingens
 Tuus in Nostram Societatem Amor. Hæc
 contrariæ, Domine, sollicitudines, inter
 officij mei & tui periculi alternantes me-
 tûs, mirè miseréque, ut verum fatear,
 meum

meum ad se quæque variè trahentes, discerpebant confundebantque animum; quoad denique in eam partem deliberatio confedit, quæ defungendum semel, exonerandamque effusione diù pressorum sensuum conscientiam præscribebat meam. Enigigitur quæ à me in his Indiarum, Malacæ ac Moluci Regionibus, præsentibus, eaque longâ, experientiâ comperta, convulserant mihi mentem & ægritudine conficiunt. Pro certo habeat Maiestas Tua; in his locis, uti & alibi, plerumque omitti multa quæ fieri ad Dei obsequium expediret, ob quasdam Sanctitatis species fucatas, revera vitiosas & valde noxias æmulationes; arcanis offensusculis eos invicem committentibus qui rebus hîc gerendis præsunt. Dum quidam ait: meum est hoc agere; nec alteri concedam ut ejus facti laudem tollat. Alius contra: quando ego non hoc facio, à vobis fieri non gaudeo. Ecce alter diversè queritur: Ego pondus diei porto, & labores exantlo: gratiæ ac fructus operum proveniunt alijs. In istas altercationes ardescens studijs, pro se & scribunt & fatagunt, quod suam quisque rem promoveat. Inter hæc tempus

pus

pus consumitur, occasiones elabantur: locus non relinquitur proferendo cultui Dei Domini Nostri. Nec dissimili de causâ sapius evenit, ut quæ magnum honorem præcipuanque utilitatem allatura Maiestati Tuæ fuerant in Indiâ, negligantur. Vnum isti malo remedium excogitavi, quod si adhiberetur, & multi, ni fallor, Christiani fierent in his Tractibus; & qui ex ijs, quod apud Potentes gratiâ careant, expositi sunt iniurijs, cari commendatique Magistratibus forent: ut nemo eos vexare, nemo spoliare, neque Lusitanus neque Indus auderet. Hoc autem est: ut significet Maiestas Tua, vel per literas Prætori ac Præfectis qui jam sunt in Indiâ, vel voce coram, ijs quos huc mittes rebus præfuturos, clarè inquam ijs significes ac certò denuncies: Te incrementum Nostræ Sanctæ Fidei, quod præ omnibus cupis, præcipuè, ante omnes Religiosos & Sacerdotes qui in Indiis sunt, ipsi Prætori aut loci Præfecto commendare; in eo præsertim confidere; ab eo repetiturum rationem; ei quod benè, quodve perperam actum in eo genere fuerit, totum imputaturum, præmioque aut supplicio repensurum.

rum . Atque in eâ declaratione, quò minus esset interpretationibus obnoxia, cuperem equidem nominatim exprimi nos omnes qui versamur in his locis; negando, in quemquam nostram, aut in omnes simul, deonerare Te ullam partem officij quod conscientiam Tuam gravat; sed in eum, solum qui à Te autoratus Prætoris aut Præfecti potestate, locum quemcumque obtinet, ubi rei Christianæ gerendæ qualiscumque occasio est . cum enim Deus Maiestatem Tuam isto gravissimo constrinxerit officio, consulendi videlicet æternæ salutis subiectarum Tibi Gentium, non alijs à Te id debere demandari, quam Vicarijs autoritatis isthic Tuæ, & personam Tuæ Maiestatis, dignitate Magistratûs, repræsentantibus: quorum alicuius negligentiam si evenisse comperias, ut non multi Christi Fidem, eo gubernante, in loco ipsi commisso susceperint, pœnas quæ ob neglectum obligationis tantæ in tuum ipsius impenderent caput, Te in ipsum aversurum; cum jam antea clarè denunciaveris, totum istud gravissimum officium, imbuendas curandi Fide Christi animas Infidelium Tibi subiectorum, Te in tuos Primarios horum tracturum

Quum

etiam Ministros exonerasse . Quoties igitur
 ad Te Prætor aut Præfectus scribet , ex-
 ponat quo loco Christiana res sit ; quot &
 qui quales-ve crediderint ex Ethnicis : quæ
 spes sit quæve facultas adducendorum alio-
 rum . Literis ejus solis , in his quæ de
 hoc genere feruntur , fidem adhibiturum
 Te ; alijs quorumvis eo de argumento scri-
 ptis , non acquieturum . Quod si eo in
 loco vel Provinciâ cui quisque præest , eo
 tempore quo præfuit , parùm aucta nume-
 ro Neophytorum Ecclesia Nostra Sancta
 fuerit , cum constet multùm ubique ac sem-
 per augeri posse , modò Præsides velint ;
 seriò ac fide regiâ denunciet Maiestas Tua
 ipsis in Diplomatum quibus eos instituis
 & potestatem confers , Te pœnas ab ipsis
 repetiturum . Idque percuperem Te iure-
 iurando confirmare ; pollicerique palam
 interposito solemnî formulâ conceptis Ver-
 bis Dei Nomine ; Te , per quemcunque
 Præsidentem steterit , ne Fides propagetur :
 eum , postquam redierit in Lusitaniam ,
 mulctaturum bonis , & pecuniam ejus rem-
 que familiarem universam in Opera Mife-
 ricordia expensurum ; ac præterea vincu-
 lis ipsum & durâ custodiâ multis annis de-
 tentu-

tenturum . Clarèque moneas ne errent ,
 sibi que blandiantur , quasi minæ deducen-
 dæ in rem nequaquam sint . certo enim
 certius , Te nullas , quæcunque obtendi pos-
 sint , excusationes accepturum : vnamque
 restare ipsis viam Tuæ severitatis evitandæ ,
 promerendæque gratiæ , si quamplurimos ,
 locis & temporibus quibus rexerint , effe-
 cerint Christianos . Cur ita fieri necesse
 sit multis possem experimentis , quæ mihi
 sunt perspectissima , demonstrare . Sed hæ-
 rere in his nequeo , ne molestus sim Maie-
 stati Tuæ ; & meas ærumnas præteritas ac
 præsentis , sine spe operæpretij , recitem .
 Tantum dico : Si Prætor aut Præfectus ,
 quicumque sit , certissimè sibi persuaserit ,
 talia ex vero à Maiestate Tuâ dici , pla-
 néque ita facturum Te sicut denunciasti ac
 iurasti , vno anno universâ Insula Ceila-
 ni , & multi Oræ Malabaris Reges , to-
 tumque quam latè patet Comorini Pro-
 montorium , Christi Religionem amplecten-
 tur . quamdiu vero Prætores aut Præfecti
 locorum Indiæ non vrgebuntur isto metu
 dignitatis & rei familiaris amittendæ , nisi
 Christianos plurimos fecerint , nullum ma-
 gnum speret Tua Maieestas successum prædi-
 dica-

dicationis per Indias Evangelicæ ; certissi-
 mumque habeas , nec accessuros multos ad
 Baptismum , nec qui accesserint multum
 in Religione profecturos . neque omnino
 per aliud stare quominus quotquot vivunt
 Homines in Indiâ Christi Divinitatem
 agnoscant , & ejus Sacram. Doctrinam pro-
 fiteantur , quàm quod , qui Prætor aut
 Præfectus id curare neglexit , nullâ per
 Maiestatem Tuam gravi poenâ mulctatur .
 Et quoniam vix spero id unquam futurum ,
 parum abest , quin me hæc scripsisse pos-
 siteat : ubi præferim reputo ; forsitan
 Maiestatem Tuam ex hoc ipso quod Te
 de hoc admonui , inexorabilius apud Dei
 Tribunal judicandam . nec scio utrum
 tali tempore admittenda sit exceptio quâ
 forte allegabis : Te non fuisse obligatum
 ad fidem adhibendam meis literis . Ex
 animi mei sententiâ , summâ fide , profiteor
 Maiestati Tuz , me nequaquam scripturam
 hæc fuisse , quæ hæctenus exposui , de Præfe-
 ctis aut Præsibus horum Tractuum , si pos-
 se me reticere ista sine crimine , persuade-
 re mihi ullo modo potuissem . Nondum ,
 Domine , planè constitui an sim iturus in
 Iaponiam : sed magnum mihi momen-
 tum ,

tum , vt in confilium eò proficiscendi propendeam , addit , quod valdè diffido adfuturum mihi hîc in Indiâ eum verum & efficacem Magistratum favorem qui eſſet neceſſarius ad incrementum Noſtræ Sanctæ Fidei , & ad conſervationem Chriſtianitatis jam factæ . Obſecro atque obteſtor Maieſtatem Tuam , per , quo Deum Dominum Noſtrum proſequeris , amorem ; quôque flagras ei gratificandi , ſtudium , ut tuis fideliffimis per Indias Subditis , mihiq; cum illis , tantum regiæ iſtius indulgeas gratiæ , vt proximo anno multos Noſtræ Societatis Concionatores hûc mittas . Nam Tibi Domine veriffimè denuncio , multum talibus egere Arces tuas Regias per Indiam ; tum ob Luſitanos qui in illis Præſidijs degunt , tum ob novos Chriſtianos qui ſubiectis in Urbibus aut Pagis vivunt . Expertus loquor . quæ , inquam , vidi , quæque præſens ſenſi ad hoc ſcribendum me impellunt . Quo tempore Malacæ , quôque in Molucis fui , bis quolibet die Dominico , aut alioqui feſto , ad Concionem dicebam . Id ita facere cogebam , quòd egere plurimum & milites & populum qui ibi ſunt , multi-

Q

pli-

plicato Divini Verbi pabulo videbam. Lusitanos igitur de sacro pulpito docebam ad matutinum Sacrum: à prandio Filios, & Filias, prætereaque Mancipia ipsorum, & liberos ex Indigenis Christianos, accommodato ad captum cuiusque sermone erudiebam; Capita Christianæ Doctrinæ singillatim edisserens. Certo verò infra Hebdomadam die ad congregatas in Templo vxores Lusitanorum, tam Indigenas, quam ex utroque genere mixtas, concionem Catechetiçam habebam de Fidei Articulis & Sacramentis Confessionis & Communionis. Paucis annis ingens operæpretium ad Dei obsequium extaret, si hîc docendi tenor constanter in locis omnibus vigeret. Intra ipsas porrò, Arces tradebam per id tempus quotidie Doctrinam Christianam post meridiem liberis Lusitanorum vtriusque sexûs; Servis item & Ancillis eorundem, ac Christianis Indigenis. ex quâ Institutione præsens fructus extabat, quòd Idololatricæ superstitiones & magicæ præstigiæ, quæ inter rudes Neophytos, antea frequentabantur, jam prorsus omitterentur. Hæc ita minutim refero Maiestati Tuæ, vt hinc pro Tuâ sapien-

pientiâ iudices , quantâ hîc sit opus Con-
 cionatorum copiâ ; & eam , quod est con-
 sequens , idoneam procurare ne oblivisca-
 ris ; utique cum , si quæ hîc jam gravis
 sentitur ejus auxiliij penuria , in posterum
 quoque perseveret , non modò qui recens
 ad Nos tram Sanctam Fidem sunt conversi ,
 non perstituri sint in proposito ; sed ne
 ipsi quidem Lusitani ultrâ fere plerique
 quàm nomine tenus , sint futuri Christiâni .
 Valdè vereor , Domine , ut quem velim ,
 & opus esset , hæc mea desideria effectum
 nanciscantur : ægréque adducor , infelici-
 tatem Indiæ expertus , ad certò confiden-
 dum , tanti eam boni , quantum illi op-
 to , futuram compotem : cuius ea est qua-
 si conditio innata , aut potius maligna in-
 doles , ut exactam religionem & excellen-
 tiam officiorum exquisitæ virtutis in pu-
 blicum morem induci , & passim apud
 plerosque invalescere minimè ferat . Idi-
 bus Januarij hujus anni appuli Cocinum
 Malacâ veniens , vbi Episcopum repere-
 ram , ex eiusque conspectu , atque usu ma-
 gnum animi fructum ceperam ; animadver-
 tens quantâ caritate ingentes corporis la-
 bores sustineat , obeundo singillatim Ar-

ces intra suam Diocesim fitas , & adeun-
 dis excolendisq; Christianis S. Thomæ;
 suo sic plenè officio fungens , prout ve-
 rum ac bonum , qualem se per ista pro-
 bat , Pastorem decet . Horum tam lauda-
 bilium operum merces ei à certis horum
 Tractuum Hominibus talis omninò per-
 solvitur , qualem Sanctis rependere Mun-
 dus consuevit . Multum mihi placuit , &
 quadam sui reverentiâ perfudit , præsentibus
 perspecta experimentis Sancta Viri Pa-
 tientia . Scio mustitari nescio quid per
 Indiam de illo à Filijs huius sæculi , quos
 etiam arbitror ad Maiestatem Tuam scriptu-
 ros sinistram istam ipsam suspensionem ,
 quâ eum temerè aspergunt , occasione mor-
 tis Michaëlis Vazij . quâ in re , hoc ei
 verissimum & syncerissimum debere me
 testimonium sentio , & , ut gravi me
 exonerem officio , reddo : affirmans certò
 scire me (quamvis quâ viâ quove modo id
 didicerim , dicere aut scribere non possim)
 compertissimum , inquam , mihi esse , ni-
 hilò magis eum de isto eventu culpari iu-
 re posse , quam me ipsum , qui longissi-
 mè illinc apud Molucas aberam quando
 istud contigit . Oro atque obsecro Maie-
 statem

statem Tuam , pro eo quantum & Deum
 amas , & Deo gratificari studes , & tuam
 ipse Conscientiam ab omni contagione la-
 bis servare puram cupis ; ne quidquam
 circa hæc agas aut decernas unde isti Vi-
 ro bono ægrè sit . Sanè si Maiestas Tua
 Fidem adhibere videretur falsissimæ isti ca-
 lumniam , inde adderetur autoritas , & au-
 geretur confidentia Obtrectatoribus qui
 sunt in Indiâ . Quod Maiestas Tua Pe-
 trum Gonzalvium Proëpiscopum Cocinen-
 sem inter Sacelli Regij Præfectos adscivit ;
 quodque Fratris ejus Filium Aulae Palati-
 nae honorarijs Ephebis accensuit , ut ad
 meum quoque beneficium pertinere putem ,
 ingentia Viri huius in Societatem Nostram
 merita faciunt . Me itaque ac Nostros om-
 nes eo peculiari nomine Maiestati Tuæ ob-
 strictos profiteor . quod minus miraberis ,
 Domine , si scias Domum Cocinensis Proë-
 piscopi Diversorium esse Societatis I B S V .
 Nec vulgaris hospitij aut usitatae amicitiae
 finibus benignitas in nos ejus coërcetur :
 eò usque liberalitate prodeunte , ut post-
 quam in nostros usus cuncta expendit ,
 quæ ad manum sunt , mutua corroget ab
 alijs quæ superimpendat . Oro Maiestatem

246 S.FRANCISCI XAVERII

Tuam nomine Societatis universæ, ut tam
 ei quam ejus Fratris Filio iubeas isthic ex-
 pediri necessarias Literas, ut hîc statæ ip-
 sis Pensiones cum fide præbeantur. Uter-
 que istâ gratiâ dignus est: Proëpiscopus
 quidem, quia invigilat Saluti æternæ fide-
 lium Subditorum Maiestatis Tuæ; Fratris
 ejus Filius, quia militarem operam Patriæ
 ac Reipublicæ tuis auspicijs navat. Desino
 in hoc voto: Det utinam Deus Dominus
 Noster Maiestati Tuæ; ut penitens in animo
 tuo sentias, ac simul factis exequaris, quid-
 quid ipso in momento mortis tuæ gauderes
 à te factum. Cocino XIII. Kal. Februarias
 AN. MDCLVIII.

Tuæ Maiestatis Servus inutilis.

Franciscus.

EPISTOLA III.

*Patribus Societatis IESV Oram Travan-
 coris excolentibus.*

Illud ante omnia commendatum vobis
 cupio, ut singulari diligentia invigile-